

УДК 81.25

ВІДТВОРЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У КІНОПЕРЕКЛАДІ АНІМАЦІЙНИХ ФІЛЬМІВ

Гастинщикова Л.О., старший викладач
кафедри англійської філології і перекладу
Національний авіаційний університет

Полякова О.В., к. філол. н.,
доцент кафедри англійської філології і перекладу
Національний авіаційний університет

У статті проаналізовано фразеологізм як одиницю перекладу. Виокремлено основні способи відтворення фразеологізмів в англо-українському кіноперекладі анімаційних фільмів.

Ключові слова: кінопереклад, фразеологізм, анімаційний кінотекст, дискурс.

В статье проанализирован фразеологизм как единица перевода. Рассмотрены основные способы воспроизведения фразеологизмов в англо-украинском кинопереводе анимационных фильмов.

Ключевые слова: киноперевод, фразеологизм, анимационный кинотекст, дискурс.

Gastintschikova L.O., Polyakova O.V. RENDERING OF PHRASEOLOGICAL UNITS IN TRANSLATION OF ANIMATED FILMS

The article sets out to provide a description of a phraselogism as a unit of translation. The specific features of translation of animated films in the film discourse are being presented. Phraseological and non-phraseological ways of rendering phraseologisms in translation according to S.Vlahov's classification are described. Translation research is made on the basis of the translation of American animated films 'Shrek' and 'Ice Age' into Ukrainian. 250 phraseological units were picked out by random sampling for the translation analysis. Comparative translation research of English and Ukrainian cues of animated films reveals the frequency of usage of phraseological and non-phraseological ways of translation of phraseologisms. Phraseological way of translation of phraseologisms turned out to be the main way of their translation and constitutes 74% (185 phraseological units): phraseological analog is used in 42% (105 units), phraseological equivalent is used in 32% (80 units). Non-phraseological units turned out to be less frequently used way of translation of phraseologisms and constitutes 26% (65 phraseological units): contextual substitution is used in 16% (40 phraseological units), word-for-word translation is used in 7% (18 phraseological units), lexical transformations are used 3% (7 phraseological units). The article also reveals mistakes in the translation of phraseological units in the Ukrainian translation of American animated films.

Key words: film translation, phraseological units, animated cinema text, discourse.

Постановка проблеми. Нагальним питанням теорії та практики перекладу, яке не втрачає своєї актуальності впродовж останніх десятиліть, є переклад фразеологізмів, про що свідчить велика кількість наукових робіт, зокрема Л. Авксентьева, Н. Амосова, Я. Баран, В. Виноградова, С. Влахова, В. Гака, Т. Дьоміної, В. Жукова, Р. Зорівчак, О. Куніна, Л. Сміта, Л. Скрипника, В. Телія, А. Федорова, С. Флоріна, О. Чередниченко, Н. Шанського. Вчені з усього світу зацікавлені проблематикою розпізнавання фразеологічного звороту серед інших мовних одиниць, оскільки це становить велику проблему для перекладачів-практиків та впливає на адекватність перекладу фразеологізмів. Науковці працюють над питанням розрізнення фразеологізму та словосполучення. Питання дефініції та класифікації фразеологічних зворотів є досі спірним. Специфіка перекладу фразеологізмів, зокрема відтворення семантики та експресивно-стилістичних функцій фра-

зеологічних одиниць у перекладі, знайшла відображення у багатьох наукових працях. Вивчення фразеологізмів відбувається на прикладі різних мов та текстів різних жанрів. Проте особливості відтворення фразеологізмів під час перекладу анімаційних фільмів не досліджені у перекладознавстві, а тому актуальність статті полягає в аналізі основних способів перекладу фразеологізмів у кіноперекладі американських анімаційних фільмів українською.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати мету дослідження, яка полягає в аналізі способів відтворення фразеологізмів в англо-українському кіноперекладі анімаційних фільмів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кіноперекладач анімаційного фільму є своєрідним мостом передачі адресату засобами вхідної мови інформації, закладеної в анімаційному фільмі адресантом, а отже, є учасником дискурсу ані-

маційного фільму. Дискурс анімаційного фільму – це процес двомовної міжкультурної комунікації між адресатом та адресантом, під час якого відбувається процес передачі від адресанта (колективного автора) до адресата інформації, закодованої у вигляді семіотичних знаків (знаки-індекси, знаки-ікони, знаки-символи) за допомогою кінематографічних кодів (кадр, сцена тощо). У межах дискурсу анімаційного фільму кіноперекладач працює з анімаційним кінотекстом, який зазвичай містить велику кількість фразеологічних одиниць з метою створення гумористичного ефекту [4, с. 283].

Кінопереклад анімаційного фільму – складне та відповідальне завдання.

В основі кінофільмів є не спеціальна інформація, а живе спілкування. Передати цю мовну стихію іншою мовою не так просто. Важливо виконати не лише низку технічних вимог, не тільки правильно відтворити зміст, але і зберегти задум оригіналу, уявити образи персонажів у заданому авторами стилістичному ключі, тобто створити засобами іншої мови цілісний твір [2, с. 28].

Фразеологізми є невід’ємною частиною живого мовлення, а тому присутні в усіх анімаційних фільмах. Фразеологізми відносять до категорії «неперекладності», адже розпізнавання фразеологічного звороту в межах живого мовлення та його адекватний переклад – зазвичай склад завдання для перекладачів-практиків.

С.І. Влахов виокремлює два основні способи перекладу фразеологізмів [1, с. 180]:

1. Фразеологічний переклад є оптимальним способом перекладу фразеологізмів та передбачає використання в тексті перекладу фразеологічних одиниць різного ступеня спорідненості між фразеологічною одиницею мови оригіналу та мови перекладу, а саме повний чи неповний фразеологічний еквівалент або приблизний фразеологічний відповідник.

Фразеологічний спосіб перекладу фразеологізмів включає в себе переклад за допомогою еквівалента та переклад за допомогою аналога.

2. Нефразеологічний переклад передбачає переклад фразеологізму за допомогою лексичних засобів мови перекладу, а не за допомогою фразеологічних. Нефразеологічний спосіб перекладу бажано уникати та використовувати лише тоді, коли фразеологічну одиницю мови оригіналу неможливо відтворити фразеологічним відповідником мови перекладу.

Серед нефразеологічних прийомів перекладу розповсюдженими є калькування, описовий переклад та контекстуальна заміна.

Під час зіставного перекладацького аналізу реплік американських анімаційних фільмів «Шрек» (1–4 частини) та «Льодовиковий період» (1–4 частини) та їхніх офіційних дубльованих перекладів українською шляхом випадкової вибірки ми виокремили 250 фразеологічних одиниць. Проаналізувавши виокремлені фразеологічні одиниці, ми встановили, що основним способом перекладу фразеологізмів є фразеологічний спосіб перекладу, який складає 74% (185 одиниць), зокрема фразеологічний аналог становить 42% (105 одиниць), фразеологічний еквівалент – 32% (80 одиниць). Нефразеологічний спосіб перекладу є менш частотним способом перекладу фразеологічних одиниць і складає 26% (65 одиниць), зокрема контекстуальна заміна – 16% (40 одиниць), калькування – 7% (18 одиниць), лексичні заміни становлять 3% (7 одиниць).

1. Розглянемо приклади найбільш частотного способу перекладу фразеологічних одиниць у кіноперекладі американських анімаційних фільмів українською – фразеологічного.

1.1. Фразеологічний аналог.

Фразеологічний аналог – це повноцінний фразеологічний відповідник мови перекладу, який відрізняється від фразеологізму мови оригіналу за певними показниками: інші синонімічні компоненти, зміна синтаксичної будови, інша морфологічна категорія, інша образна основа [1, с. 185–187].

Ми виявили, що в кіноперекладі американських анімаційних фільмів українською мовою найчастіше зустрічається фразеологічний аналог зі зміною образності.

Наприклад, у кіноперекладі англійської репліки “*Come on, Manny, don't lose your heart!*” – «*Нумо, Менні, не падай духом!*» англійський фразеологізм *don't lose your heart* адекватно перекладено за допомогою українського фразеологічного аналогу *не падай духом*. Під час кіноперекладу відбулась зміна образності *heart* – *дух*, проте фразеологізми, що порівнюються, збігаються за структурною організацією та експресивно-емоційним забарвленням.

У наступній репліці “*I'm getting butterflies in stomach*” – «*У мене в животі метелики*» адекватно відтворена у кіноперекладі за допомогою фразеологічного аналогу, адже англійське слово *butterflies* (укр. *метелики*) в межах англійського фразеологізму адекватно

перекладено за допомогою українського аналогу *живіт*. Така лексична заміна призвела до зміни образності і є виправданою, адже в українській мові функціонує образ «*метелики в животі*», а не «*метелики у шлунку*».

У наступній репліці також спостерігаємо кінопереклад за допомогою фразеологічного аналогу “*Guys, I’m dead with cold, maybe we should listen to him?*” – «Хлопці, я промерзнув до кісток, може нам слід його вислухати?» Український та англійський фразеологізми мають спільний образ *cold* – *промерзнув*, який виражений різними граматичними категоріями *cold* – іменник, *промерзнув* – дієслово.

У репліці “*To come here is like to buy pig in a poke*” – «Приїхати сюди – це як купити kota в мішку» спостерігаємо зміну образної основи: *pig* (укр. *свиня*) – *kit*, проте фразеологізми збігаються за структурною організацією та за експресивно-емоційним забарвленням.

За відсутності рівноцінного аналогу зі зміною образності в кіноперекладі використовуються фразеологічний аналог з повною заміною компонентів фразеологізму.

Наприклад, репліку “*You never know what you can do till you try*” – «Очі бояться, а руки роблять» адекватно перекладено за допомогою українського аналогу зі зміною компонентів, образності, граматичної структури речення, проте зі збереженням експресивно-емоційного забарвлення.

Аналогічно адекватний кінопереклад англійських реплік за допомогою українською фразеологічного аналогу знаходимо в таких репліках: “*Ask no questions and you will be told no lies*” – «Багато знати будеш, швидко постарієш»; “*He that sleeps with dogs must rise up with fleas*” – «З ким поведешся, від того й наберешся»; “*When pigs fly!*” – «Як рак на горі свисне!»; “*I was born with a silver spoon in the mouth*” – «Я народився в сорочці»; “*No rain no gain*” – «Не спітнієш, не заробиш».

1.2. Фразеологічний еквівалент.

Фразеологічний еквівалент – це фразеологізм мови перекладу, який є рівноцінним за всіма показниками фразеологізму мови оригіналу. Зазвичай незалежно від контексту фразеологізми мови перекладу та оригіналу мають містити аналогічні денотативні та конотативні значення, тобто мати однакове смислове навантаження та стилістичні особливості. Фразеологізми мови оригіналу та перекладу також мусять мати приблизно однаковий компонентний склад та низку однакових лексико-граматичних особливостей: приналежність до однієї граматичної кате-

горії, зв’язок з контекстуальними словами, а також відсутність національного колориту. Фразеологічні еквіваленти бувають повні, тобто є повним еквівалентом фразеологічної одиниці мови оригіналу у всіх її значеннях, та неповні, тобто є повним еквівалентом фразеологічної одиниці мови оригіналу, але не у всіх її значеннях [1, с. 184–185].

Наприклад, у репліці “*Granny is just a dead weight*” – «Бабця – мертвий груз» англійський фразеологізм *dead weight* перекладено українською мовою за допомогою українського еквівалента *мертвий груз*. Фразеологізми української та англійської мов мають тотожну семантику, структурно-граматичну організацію і склад компонентів фразеологізму.

Адекватний переклад за допомогою фразеологічного еквіваленту використано в репліці “*I’m sure, there is no smoke without fire*” – «Немає диму без вогню, я впевнений», що можливе завдяки тому, що образність англійської та української фразеологічних одиниць повністю співпадають. Компонентний склад та структурно-граматична організація фразеологізмів співпадають.

В іншій репліці “*Time is money, hurry up!*” – «Час – гроші» англійський фразеологізм *time is money* адекватно перекладено за допомогою українського еквівалента «Час – гроші», адже фразеологізми містять аналогічні денотативні та конотативні значення, а також компонентний склад.

Яскравим прикладом фразеологічного еквіваленту у кіноперекладі є репліка “*I do my business and I don’t care about him anymore*” – «Я роблю своє діло і тепер мені на нього байдуже», адже англійський фразеологізм *I do my business* адекватно відтворено українським еквівалентом *я роблю своє діло*. Фразеологізми, що порівнюються, мають тотожну семантику, рівнозначну образність та структурно-граматичне оформлення.

Повних міжмовних фразеологічних еквівалентів ми виявили менше, ніж фразеологічних аналогів, що пояснюємо неспівпадінням української та американської культур, а також відмінностями у граматичній, синтаксичній, лексичній структурі української та англійської мов, а також стилістиці двох мов.

2. Розглянемо приклади нефразеологічного перекладу фразеологізмів.

2.1. Калькування.

Калькування застосовується тоді, коли за допомогою фразеологічного способу перекладу неможливо передати фразеологічну одиницю в єдності її семантико-стилістич-

ного та експресивно-емоційного значення. Калькування фразеологічного звороту можливе лише за умови, що буде відтворене повне значення всього фразеологізму, а не окремих його компонентів [1, с. 202–203].

Наприклад, у репліці “*Put me down or you will suffer the consequences!*” – «Пустімь мене, а то відповісте за наслідки!» фразеологізм *suffer the consequences* кальковано українським відповідником «відповісти за наслідки», що сприяло досягненню адекватного перекладу та збереженню тривалості звучання вхідної та вихідної репліки, що важливо з точки зору кіноперекладу.

У репліці “*Have a heart, old man*” – «Ох, діду, майте серце» англійський фразеологізм *have a heart* перекладено за допомогою дослівного перекладу, що, незважаючи на тотожний компонентний склад, спричинило порушення образності та експресивно-емоційного забарвлення фразеологізмів у кіноперекладі. На нашу думку, англійський фразеологізм варто було перекласти за допомогою українського фразеологічного аналогу *майте совість*.

2.2. Контекстуальна заміна.

Контекстуальні заміни в кіноперекладі полягають у тому, що перекладач має пояснити, розтлумачити глядачеві значення іншомовного фразеологізму за допомогою нефразеологічних засобів, які відтворюють у максимально доступній і лаконічній формі зміст фразеологічної одиниці мови оригіналу [1, с. 196–197].

Проте під час дослідження ми виявили англійські фразеологічні одиниці, які мають фразеологічні еквіваленти та аналоги в українській мові, проте, які були перекладені нефразеологічним способом, а саме контекстуальною заміною, що призвело до втрати образності англійської фразеологічної одиниці в українському кіноперекладі.

Наприклад, у репліці “*Never fear, for there is a will, there is a way, and I have a way*” – «Не бійся, хто хоче, той знайде вихід, я знайшов» англійський фразеологізм відтворено шляхом контекстуальної заміни, що призвело до втрати емоційно-стилістичного забарвлення фразеологічної одиниці мови оригіналу. Адекватним кіноперекладом фразеологічної одиниці мови оригіналу ми вважаємо переклад за допомогою фразеологічного аналогу *де хотіння, там і вміння*, який би не порушив тривалості звучання реплік, що є важливою умовою кіноперекладу.

В іншій репліці “*A friend in need is a friend indeed*” – «У пригоді пізнають приятеля»

англійський фразеологізм також перекладено за допомогою контекстуальної заміни, проте, на нашу думку, фразеологізми мають різний експресивно-емоційний відтінок, а тому кінопереклад фразеологізму варто було виконати за допомогою українського фразеологічного аналогу «Друг пізнається в біді».

Вхідна репліка “*Dog does not eat dog*” – «Свій своєму не ворог» помилково перекладена за допомогою контекстуальної заміни, адже насправді український фразеологізм *свій своєму не ворог* є аналогом англійського фразеологізму *the devil looks after his own* [3, с. 367], водночас фразеологічними словниковими аналогами англійського фразеологізму *Dog does not eat dog* є такі українські відповідники: *собака собаки не рве; собака собаці хвіст не відкусить; свої собаки погризуться і полижуться; лис лиса не вкусить; ворон ворону око не виклює; крук крукові очей не вибере; свої чорти посваряться, поб’ються й помиряться* [3, с. 368]. Вищезазначені українські фразеологічні аналоги мають однакову семантику та рівнозначну образність, предметно-логічний і функціональний зміст, а також структурно-граматичне оформлення, тобто є адекватним кіноперекладом англійського фразеологізму *Dog does not eat dog*.

Аналогічно контекстуальну заміну спостерігаємо в кіноперекладі репліки “*An eye for an eye. Don’t you think?*” – «Час помсти настав. Ти згоден?» Вважаємо такий переклад неадекватним, адже, незважаючи на відтворення семантики англійського фразеологізму, український відповідник характеризується зміною компонентів, неспівпадінням образності, граматичної структури та експресивно-емоційного забарвлення. Адекватним кіноперекладом англійського фразеологізму, який відповідатиме вищезазначеним характеристикам фразеологізму, є український аналог *око за око*.

2.3. Лексичні заміни.

Лексичні заміни застосовуються в тих випадках, коли певне поняття виражене в одній мові фразеологізмом, який зазвичай позбавлений експресії та метафоричності, перекладено за допомогою словосполучення.

Наприклад, у репліці “*Let me have a little word with my brothers*” – «Дозвольте мені поговорити з моїми братами» англійський фразеологізм *have a little word* перекладено за допомогою лексичної заміни, в той час як адекватним кіноперекладом англійського фразеологізму вважаємо за допомогою українського аналогу *перекинутись слівцем*.

Варто зазначити, що ми виявили англійські репліки, які не містять фразеологізмів, проте в українському кіноперекладі відтворені за допомогою фразеологізмів.

Наприклад, в англійській репліці *"I had the hardest time finding this place"* – «*Ледь не відкинув копита, поки вас знайшов*» відсутній фразеологізм, в той час як в українському кіноперекладі використано фразеологізм *ледь не відкинув копита*. Ми обґрунтовуємо таку трансформацію в кіноперекладі бажанням перекладача надати емоційно-стилістичного забарвлення репліці з метою створення гумористичного ефекту, адже анімаційний фільм виконує розважальну функцію.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, під час зіставного перекладацького аналізу реплік ми проаналізували 250 фразеологічних одиниць і дійшли висновку, що в кіноперекладі американських анімаційних фільмів українською мовою основним способом перекладу фразеологізмів є фразеологічний спосіб перекладу, який складає 74% (185 одиниць), зокрема фразеологічний аналог становить 42% (105 одиниць), фразеологічний еквівалент – 32% (80 одиниць). Нефразеологічний спосіб перекладу є менш частотним способом перекладу фразеоло-

гічних одиниць і складає 26% (65 одиниць), зокрема контекстуальна заміна – 16% (40 одиниць), калькування – 7% (18 одиниць), лексичні заміни становлять 3% (7 одиниць),

Перспектива подальших досліджень полягає у встановленні впливу фонетичного синхронізму, який є першочерговим правилом кіноперекладу, адже вхідна та вихідна репліки мають співпадати за тривалістю звучання, на стратегії добору фразеологічних одиниць під час кіноперекладу англомовних анімаційних фільмів українською.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Влахов С.И. Непереводимое в переводе / С.И. Влахов, С. Флорин. М.: Международные отношения, 1980. 342 с.
2. Гудманян А.Г. До проблем кіноперекладу як виду художнього перекладу / А.Г. Гудманян, Ю.М. Плетенецька. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер.: Філологічна. 2012. Вип. 25. С. 28–20.
3. Дубенко О.Ю. Англо-американські прислів'я та приказки: посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів. Вінниця: Нова книга, 2004. 416 с.
4. Полякова О.В. Дискурс анімаційного фільму як поле діяльності кіноперекладача. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Серія: Філологічні науки. Луганськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. № 14 (273). С. 282–286.